

---

2 Rozhodovacie orgány ochrany práva

2.1 Súdnictvo

A. Poslanie a postavenie súdництва

Poslanie súdництва najlepšie (nielen v európskom) kontexte vystihuje bohyňa Thémys, ktorá je symbolom zjednotenia práva a spravodlivosti.

Pre bohyňu Thémys sú dôležité tri symboly. Meč, ktorý drží v jednej ruke je symbolom moci, ktorý máva v rukách panovník a v rukách sudcu symbolizuje trestajúcu spravodlivosť a mali ju v rukách už antické bohyne pomsty. Výkon súdnictva tak nie je vedený zhovievavosťou, ale odplatou za spáchané zlo. Niekedy je ostrý na obidvoch stranách a vtedy symbolizuje rozdelenie dobra a zla. Ak je zdvihnutý, tak znamená, že spravodlivosť sa bude vykonávať nestranné a ľudia majú dôverovať súdne mu konaniu a neriešiť vzájomné spory svojpomocne.

Váhy držiace v druhej ruke symbolizujú v kresťanskom učení posledný súd a archanjel Gabriel na nich váži duše zomrelých a podľa ich pozemských skutkov sa rozhodne, či skončia v raji alebo v pekle. Váhy drží v rukách tiež Logika patriaca medzi sedem slobodných umení a váži na nich pravdu a nepravdu. Váhy súvisia aj s obchodníkmi, ktorých patrón svätý Michal dohliada na uzatváranie dobrých a rovných obchodov.

Posledným symbolom je páska prekrývajúca oči. Prvýkrát sa tento symbol objavuje až v roku 1494 v diele Sebastiana Branta *Loď bláznov*. Do tých čias otvorené oči znamenali, že bohyňa Thémys sa díva na všetkých ľudí rovnako, posudzuje rovným spôsobom ich konanie a stojí pred nimi tvárou v tvár (zoči-voči). Odvtedy jedni umelci previazané oči vykladajú ako znak nestrannosti, ale iní ako jeho slepotu.

Súdnictvo predstavuje procesnú stránku spravodlivosti, ktorá je prostriedkom v odhaľovaní jej materiálnej časti obsiahnutej v práve ako účelovom nástroji riadenia štátu a spoločnosti. Účelovosť sa v tomto prípade chápe skôr v inštitucionálnom význame a nie obsahovom, ktoré závisí od konkrétnych predstáv spoločnosti o tom ako by malo byť distribuované dobro medzi jej členov. Blíži sa teda k Ulpiánovmu chápaniu vyjadrenému slovami: „*Iuris precepta sunt haec: suum cuique tribuere*“. Teda právo tu vo vzťahu k spravodlivosti vyžaduje rešpektovanie a dodržiavanie pravidiel, ktorých cieľom je spravodlivé usporiadanie spoločenských vzťahov.

Obsahom činnosti, ktorou súdnictvo plní svoje poslanie zjednocovateľa práva a spravodlivosti je v zmysle antického chápania rozhodovanie právnych sporov a rozhodovanie o vine a treste tých, ktorí právo porušujú.

Rozhodovanie o dodržiavaní či porušovaní práva¹ sa môže vykonávať rôznymi spôsobmi a s rôznymi pravidlami. Pre súdnictvo je však typologicky zásadné, že ide o rozhodovanie vykonávané štátnymi orgánmi a vykonateľnosť týchto rozhodnutí garantuje štát. Tým sa odlišuje od iných rozhodovacích orgánov, aj keď rozhodnutia niektorých z nich môžu byť vykonávané spôsobmi a prostriedkami identickými ako v prípade súdnictva. Prepojenie rozhodovania o dodržiavaní práva, resp. jeho porušovaní súdnictvom so štátom sa stalo v novoveku základom pre vytvorenie štátovednej koncepcie súdnej moci.

Výkon súdnictva možno definovať z rôznych hľadísk medzi, ktoré patrí najmä:

- inštitucionálne,
- predmetové a
- procesné.

Z inštitucionálneho hľadiska súdnictvo vykonávajú osobitné štátne orgány, ktoré pre dosiahnutie svojho cieľa (nestranné rozhodovanie) majú vytvorený systém záruk nezávislého postavenia a sudcovskej nezávislosti.

Predmetové hľadisko je dané jednak spôsobom činnosti a jednak vecnou príslušnosťou. Pre spôsob činnosti súdov je typické rozhodovanie o dodržiavaní a porušovaní práva. Vecná príslušnosť je daná hmotnoprávnymi predpismi jednotlivých právnych odvetví, napr. občianskeho práva, obchodného práva, rodinného práva, pracovného práva, trestného práva atď.

Procesné hľadisko je tvorené súdnym konaním, ktoré podľa typu (druhu) konania upravujú príslušné procesnoprávne kódexy.²

Pri spojení týchto troch hľadísk možno súdnictvo definovať ako rozhodovanie o dodržiavaní či porušovaní práva osobitnými nezávislými štátnymi orgánmi v rozsahu vymedzenej kompetencie na základe príslušných procesnoprávných kódexov.

V porovnaní s ostatnými orgánmi ochrany práva majú sudy významné postavenie aj v rámci nich samotných. Nejde tu len o súdnu ochranu orgánov ako takých, ale aj o ochranu jednotlivých personálnych subjektov týchto orgánov, vrátane ochrany proti vlastným orgánom, napríklad rozhodnutiami disciplinárnych orgánov Advokátskej komory voči advokátom. Na druhej strane zasa sudy chránia občanov (právnické osoby) pred orgánmi ochrany práva, vrátane súdov samotných, napríklad Ústavný súd Slovenskej republiky pred prietiahmi v konaní všeobecných súdov.

¹ Blížšie k tomu pozri ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. Praha : C. H. Beck, 1995.

² Napríklad zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok, zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok.

Súdy a výkon súdnictva je najreálnejšou a najefektívnejšou ochranou práva a subjektov, ktoré potrebujú chrániť svoje práva. S ochranou práva prostredníctvom súdov je spojené aj jedno zo základných ľudských práv a tým je právo na súdnu ochranu,³ ktoré je zakotvené v siedmom oddieli druhej hlavy Ústavy Slovenskej republiky (ďalej „ústava“) ako aj v čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej „Dohovor“). Právo na súdnu ochranu je zároveň aj základnou zásadou výkonu súdnictva a vo svojom obsahu znamená po prvé právo na prístup k súdu a po druhé právo na spravodlivé súdne konanie.

Právo na prístup k súdu znamená zároveň povinnosť pre štát, aby nekládol prekážky v prístupe na súd (pasívny aspekt) a zároveň vytvoril takú súdnu sústavu, ktorá by zabezpečovala reálny a efektívny výkon súdnictva.

Právo na súdnu ochranu v podobe reálneho a efektívneho výkonu súdnictva pred rokom 1989 absentoval ako „prirodený“ dôsledok totalitného systému štátu opierajúceho sa o silnú etatizáciu života celej spoločnosti. Najvýraznejšie sa to prejavovalo pri rozsahu a obsahu ochrany súkromnoprávných subjektov pred činnosťou štátnych orgánov. Neexistovalo v potrebnom rozsahu správne súdnictvo (jeho úlohy v značnej miere prevzala prokuratúra ako strážca socialistickej zákonnosti) a do praxe nebol uvedený ani ústavný súd, ktorého zriadenie predpokladala novela Ústavy Československej socialistickej republiky z roku 1968. Spod súdnej ochrany boli vyňaté aj hospodárske a ekonomické vzťahy a ochrana socialistického hospodárskeho práva bola zverená do systému štátnej arbitráže. Pri absencii trhovej ekonomicky a štátnom monopole tzv. výrobných prostriedkov a podnikov tento systém však bol v praxi pomerne efektívny z hľadiska rýchlosti riešenia hospodársko-právnych vzťahov.⁴

³ Ústavný súd Slovenskej republiky pod pojem práva na súdnu ochranu zahrnul aj ďalšie činnosti spojené s ochranou práva, ktoré poskytujú iné orgány ochrany práva. Typickým príkladom je výkon exekučnej činnosti, ku ktorej slovenský ústavný súd zaujal jednoznačné stanovisko. Napríklad v rozhodnutí sp. zn. PL. ÚS 21/2000 uviedol, že: „*Takto vymedzený obsah základného práva na súdnu ochranu sa uplatňuje aj v nútenom výkone súdneho a iného rozhodnutia. Aj vo výkone rozhodnutia alebo v súdnej exekúcii sa musí zaručiť každému prístup k súdnej ochrane, ak splní predpoklady ustanovené zákonom. K naplneniu záruk na prístup k súdnej ochrane v zmysle citovaného článku ústavy dochádza až vtedy, keď uplatnené právo je efektívne vykonané. Otázkou, či ochrana poskytovaná súdnymi exekútormi podľa Exekučného poriadku je súdnou alebo inou právnou ochranou, treba zodpovedať v prospech záveru, že táto ochrana je súdnou ochranou. Tento záver vychádza z toho, že súdny exekútor je iba štátom určenou a splnomocnenou osobou na nútený výkon súdny a iných rozhodnutí (§ 2 Exekučného poriadku). Jeho činnosť závisí od toho, či mu súd vydá poverenie na vykonanie exekúcie (§ 29 a nasl. Exekučného poriadku), a v celom rozsahu je viazaný rozhodnutiami exekučného súdu (§ 3 citovaného poriadku). Z toho vyplýva, že súdny exekútor by bez exekučného súdu nemohol začať a vykonávať exekučnú činnosť, pričom za jeho úkony nesie zákonnú zodpovednosť exekučný súd od vydania poverenia na vykonanie exekúcie až do jej skončenia niektorým zákonom dovoleným alebo prikázaným spôsobom (§ 44 a nasl. Exekučného poriadku). Ďalšie potvrdenie toho, že exekučno-právna ochrana tvorí súčasť súdnej ochrany, vyplýva zo systému opravných prostriedkov v exekúcii podľa Exekučného poriadku. O opravných prostriedkoch, námietkach a ďalších obranách povinného i oprávneného rozhoduje výlučne exekučný súd, a to podľa pravidiel o funkčnej príslušnosti.“*

⁴ Porovnaj SVÁK, J. a kol. *Organizácia a činnosť orgánov ochrany práva*. Bratislava : Právnická fakulta UK, 1995, s. 33-37.

V porovnaní s trestným súdnictvom, ktoré bolo v praxi efektívnym nástrojom upevňovania moci totalitného štátu, tak civilné (občiansko-právne) súdnictvo v dôsledku absencie zásady *denegatio iustitiae* bolo možné využívať len v obmedzenej miere. Spolu s primitívnou formou právneho pozitivizmu či skôr socialistického právneho formalizmu fakticky znamenalo, že úspešné podanie občianskoprávnej žaloby bolo spojené s ochranou len takého práva, ktoré zákon priamo chránil, pripúšťal či dovoľoval. Neexistovala totiž základná premisa právneho štátu, že občan môže všetko čo mu zákon nezakazuje a toto „všetko“ je (či môže byť) predmetom súdnej ochrany. Naopak, zásada socialistickej zákonnosti aj od súkromnoprávných subjektov vyžadovala, aby svoje právne vzťahy zakladali len v rozsahu a v rámci výslovného znenia právnych predpisov a v tom rozsahu si ich ochranu mohli uplatňovať na súde.

Reálny a efektívny výkon súdnictva od štátu vyžaduje nielen vytvorenie súdnej sústavy s adekvátnou právomocou a rozsahom vecnej príslušnosti, ale aj faktické umožnenie prístupu k súdom a zabezpečenie efektívnej ochrany, či už priamo na súde alebo pri výkone právoplatných súdnych rozhodnutí. Vytvorenie systému právnej pomoci štátu súkromnoprávnym subjektom, aby si svoje právo uplatnili.⁵ Prostriedky a formy tejto právnej pomoci sú rôzne a z tých, ktoré fungujú na Slovensku možno uviesť Centrá právnej pomoci, právo na štátom hradenú obhajobu v prípadoch advokáta *ex officio* v trestnom konaní alebo systém oslobodzovania od súdnych poplatkov.

Pôvodné (staroveké) koncepcie súdnictva vychádzali zo syntézy práva a spravodlivosti s odlišnosťami v súkromnom práve a v trestnom práve, ktoré po stredovekom „temne“ (z pohľadu antických ideálov) prevzal v modifikovanej podobe aj novovek.

Súkromné právo a na ňom založené riešenie právnych sporov (rozhodovanie o dodržiavaní práva či jeho nedodržiavaní) vychádza z hľadania optimálneho modelu vyváženej medzi slobodou a rovnosťou, ktoré stelesňujú spravodlivosť vo svojej podstate. Jej dosiahnutie vyžaduje od súdnictva, aby na základe pravidiel súdenia (súdneho procesu), ktoré v dost' značnej miere vytvárajú samotní sudcovia (sudcovská tvorba práva) vytvorilo systém záruk pre synergické pôsobenie procesnoprávnej a hmotnoprávnej spravodlivosti.⁶ Je dôležité, aby súdnictvo umocňovalo či dotváralo pohľad účastníkov súdneho konania na to, že rozhodovanie v jeho rámci je spravodlivé.

Filozofický pohľad na súdnictvo vytvára pre štátovedné uchopenie pôsobenia súdov v štáte a spoločnosti potrebný priestor pre vytvorenie ich základného poslania. Príchodom novoveku a najmä po druhej svetovej vojne sa tento priestor postupne rozširuje.

Na rozdiel od staroveku (antické ideály súdnictva) poslanie súdnictva modifikuje a rozhodovanie je dopĺňané o nové metódy a spôsoby, ktoré sa odvíjajú od zmeny chápania poslania súdov. Rozhodujúcim spôsobom sa o túto zmenu pričínili

⁵ Pozri SVÁK, J. *Právo na súdnu ochranu*. Právny obzor, 1993, č. 2, s. 105-117.

⁶ Bližšie VEČEŘA, M., HURDÍK, J., HAPLA, M. a kol. *Nové trendy v soudcovské tvorbě práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 97-121.

konštitucionalizmus, ktorý vniesol do súdnictva prvok ústavnosti a rozšíril úlohy súdnictva do:

- **ochrany ľudských práv a základných slobôd** predovšetkým pred zásahom zo strany orgánov verejnej moci (vertikálny efekt), ale aj do súkromnoprávných vzťahov (horizontálny efekt),
- **normotvorby**, a to tak zákonodarnými orgánmi ako aj orgánmi výkonnej moci a samosprávy,
- **právnej kontroly činnosti verejnej správy**,
- **konštituovania orgánov verejno-politickej moci** (zastupiteľských zborov na centrálnej a miestnej úrovni),
- **právnej kontroly činnosti reprezentantov štátnej (ústavnej) moci**.

Plneniu nových aj pôvodných úloh súdnictva zodpovedá aj vytvorenie nových typov (druhov) súdnictva, medzi ktoré, okrem všeobecného súdnictva (rozhodovanie vo veciach občianskeho a trestného práva), patrí najmä:

a) ústavné súdnictvo,

b) správne súdnictvo,

c) politické súdnictvo (volebné súdnictvo a súdny dohľad nad politickými stranami),

d) mimoriadne, resp. štátne súdnictvo.

Ad a)

Ústavné súdnictvo je najvýraznejším prejavom novovekého konštitucionalizmu a základným právnym garantom ochrany ústavnosti. Jeho myšlienkovým rodiskom je Anglicko v prelomovom období 16. a 17. storočia, kde sa vyvinul najmä v súdnej praxi názor o tom, že parlamentom prijatý zákon zodpovedá právu vytvorenému systémom *common law* ako dôsledok ústavného vývoja dramatických vzťahov medzi parlamentom a kráľom.⁷ Tieto myšlienky boli prenesené do ústavného systému USA a krátko po vzniku tejto federácie (a práve v súvislosti so spormi o jej budúcu podobu medzi federalistami a republikánmi) uvedené do praxe slávnym rozhodnutím Najvyššieho súdu USA vo veci *Marbury versus Madison* v roku 1803.⁸ Základnú smernicu pre všeobec-

⁷ V rozhodnutí o občianskoprávneho sporu *Thomas Bonham c. College of Physicians* v roku 1610 Edward Coke uviedol, že „*in many cases, the common law will control Acts of Parliament*“, avšak paradoxne táto myšlienka bola neskôr v anglickom prostredí využitá na podporu suverenity parlamentu a nie ako základ súdneho prieskumu či zákon prijatý parlamentom je v zhode s *common law*.

⁸ V tomto spore išlo o to, že federalistický prezident John Adams pred odchodom z funkcie vymenoval 42 nových zmierovacích sudcov, ktorí boli zástancami federálnej línie. Jeho štátny úradník však menovacie dekréty týmto kandidátom nestihol odovzdať. Nastupujúci republikánsky prezident Thomas Jefferson svojmu štátnemu tajomníkovi (ministromi spravodlivosti vo našom chápaní) Johnovi Madisonovi zakázal tieto dekréty vydať a ustanoviť kandidátov do sudcovskej funkcie. Jedným z kandidátov bol aj Wiliam Marburg, ktorý podal na súd žalobu o vydanie týchto dekrétov. Základnou otázkou bolo, či mohol takúto žalobu podať na základe zákona o súdnictve. Najvyšší súd USA rozhodol, že zákon o súdnictve, ktorý takúto žalobu pripúšťal bol v rozpore s čl. III. ods. 3 Ústavy USA. Obrazne povedané súdnictvo týmto prehralo „bitku“ v spore s exekutívou, ale v konečnom dôsledku vyhralo „vojnu“ s parlamentom, pretože dala základ k tomu, aby súdna moc mohla kontrolovať ústavnosť zákonov.

né súdy pri aplikovaní ústavy a zákonov predseda Najvyššieho súdu USA J. Marshall vyjadril slovami „... všetci, ktorí tvorili písané ústavy boli presvedčení, že tvoria základné a nadradené zákony a musia byť koncepciou takej vlády, že akt zákonodarného zboru odporujúci ústave je neplatný... ak majú potom súdy prihliadať k ústave a ústava je nadradená každému obyčajnému zákonu zákonodarného zboru, musí sa prípad, ktorý upravuje ústava i obyčajný zákon, riadiť podľa ústavy a nie podľa obyčajného zákona ...“⁹

Predmetné rozhodnutie predznamenal základné princípy anglo-amerického modelu kontroly ústavnosti:

- prepojenie *judicial Review* (súdneho preskúvania zákonov) s *case law* systémom, ktoré umožnilo všeobecným súdom kontrolovať ústavnosť zákonov,
- inštitucionálna diverzifikácia kontroly ústavnosti (difúzne súdnictvo) zákonov z dôvodu, že možnosť vyhlásenia protiústavnosti zákona nemá len jeden súdny orgán,
- konkrétnosť preskúvania ústavnosti zákonov, ktorá znamená, že všeobecný súd preskúmava ústavnosť zákona pri rozhodovaní v konkrétnom súdnom konaní,
- záväznosť rozhodnutí všeobecného súdu *inter partes*, to znamená, že účinky súdneho rozhodnutia o neústavnosti zákona majú účinky len pre účastníkov tohto konania,
- precedenčný spôsob súdneho rozhodovania, ktorý zabráňuje aplikovať protiústavný zákon v budúcich súdnych konaniach.

Približne v tom istom čase na prelome 18. a 19. storočia sa začínajú myšlienky ústavného súdnictva prejavovať v návrhoch ústav európskych krajín.¹⁰ Reálnejšiu podobu nadobudol až **rakúsky ústavný model kontroly ústavnosti**, ktorý bol založený na normativistickej teórii „ryzí náuky právni“ spojenej najmä s menami H. Kelsena a F. Weyra. Tento model našiel aj formálne uplatnenie v ústavách novovzniknutých krajín v rakúskej časti habsburskej monarchie.¹¹ Tento model vychádzal z pyramidálneho členenia právnych predpisov podľa právnej sily, kde na vrchole pyramídy je ústava a na jej nižších stupňoch zákony, vládne nariadenia, vyhlášky atď. Táto pyramída je založená na princípe zvrchovanosti ústavy, čo znamená, že právny predpis s nižšou právnou silou nemôže odporovať právnemu predpisu vyššej právnej sily. Úlohou ústavného súdnictva je potom kontrolovať väčšinou právno pozitivistickými metódami, či je tomu v praxi dodržiavané.

Z kelsenovského modelu sa vytvoril, najmä vďaka ústavám prijatým v 20. storočí po veľkých spoločensko-politických premenách, akými boli najmä 2. svetová vojna (ústavy Nemecka, Talianska) či po roku 1989 v krajinách strednej a východnej Európy, vrátane Českej a Slovenskej Federatívnej republiky, **európsky model**.

⁹ Pozri BLAHOŽ, J. *Dokumenty k štátnemu právu kapitalistických krajín*. Praha: Panorama, 1985, s. 26 a nasl.

¹⁰ Prvý krát sa možnosť konštituovania ústavného súdnictva objavila v návrhu francúzskej ústavy v roku 1795.

¹¹ Bola nimi rakúska ústava z roku 1920 a z toho istého roka pochádzajúca Ústava Československej republiky, ktorého autorom bol Jiří Hoetzel inšpirovaný myšlienkami najmä Hansa Kelsena a Františka Weyra.

Pre európsky model sú charakteristické princípy:

- abstraktnosti, kde preskúmanie ústavnosti právneho predpisu sa vykonáva na základe návrhu, ktorý nevychádza, resp. nemusí vychádzať zo súdneho rozhodnutia konkrétneho prípadu,
- koncentrácie, čo znamená, že kontrolu ústavnosti vykonáva na to osobitne zriadený špecializovaný ústavný orgán (ústavný súd), ktorý spravidla stojí mimo sústavy všeobecných súdov,
- záväznosti rozhodnutí o protiústavnosti právneho predpisu *erga omnes*, čo znamená, že má všeobecný charakter,
- eliminácii protiústavného právneho predpisu z právneho poriadku,
- možnosti preventívnej kontroly ústavnosti právneho predpisu pred tým ako vstúpi do platnosti (Francúzsko), aj keď v Európe zostáva najrozšírenejším modelom kontrola ústavnosti právneho predpisu *ex post*, to znamená, že sa preskúmava ústavnosť právneho predpisu až po tom, keď bol zákon či iný právny predpis prijatý a publikovaný, pričom účinky takéhoto rozhodnutia môžu byť retroaktívne alebo proaktívne (do budúcnosti) ako je to aj na Slovensku.

V Slovenskej republike v zmysle čl. 125 ústavy preskúmava Ústavný súd Slovenskej republiky súlad:

- **zákonov** s ústavou, s ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom,
- **nariadení vlády, všeobecne záväzných právnych predpisov ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy** s ústavou, s ústavnými zákonmi, s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, a so zákonmi,
- **všeobecne záväzných nariadení** podľa čl. 68 s ústavou, s ústavnými zákonmi, s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, a so zákonmi, ak o nich nerozhoduje iný súd,
- **všeobecne záväzných právnych predpisov miestnych orgánov štátnej správy a všeobecne záväzných nariadení orgánov územnej samosprávy** podľa čl. 71 ods. 2 s ústavou, s ústavnými zákonmi, s medzinárodnými zmluvami vyhlásenými spôsobom ustanoveným zákonom, so zákonmi, s nariadeniami vlády a so všeobecne záväznými právnymi predpismi ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy, ak o nich nerozhoduje iný súd.

Postupným vývojom dochádza na európskom kontinente k určitým formám konvergencie európskeho modelu kontroly ústavnosti právnych predpisov s americkým modelom, a to prostredníctvom možnosti prepojenia európskej konkrétnej kontroly ústavnosti s abstraktnou kontrolou ústavnosti. V rámci konkrétnej kontroly

ústavnosti môže dôjsť k iniciovaniu abstraktnej kontroly ústavnosti, keď sa sťažovateľ domnieva, že k porušeniu jeho ľudských práv došlo aplikáciou možného protiústavného právneho predpisu.

V Slovenskej republike je táto konvergencia obsiahnutá v čl. 144 ods. 2 ústavy, ktorý umožňuje všeobecnému súdu prerušiť súdne konanie a iniciovať abstraktnú kontrolu ústavnosti, ak sa domnieva, že iný, všeobecne záväzný právny predpis, jeho časť alebo jeho jednotlivé ustanovenie, ktoré sa týka prerokovávanej veci, odporuje ústave, ústavnému zákonu, medzinárodnej zmluve alebo zákonu.

V niektorých európskych krajinách, vrátane Slovenskej republiky, vystupuje ústavný súd nielen ako tzv. negatívny zákonodarca (právomoc eliminovať právny predpis z právneho poriadku pre jeho protiústavnosť), ale aj ako pozitívny. Ide o právomoc ústavného súdu podávať všeobecne záväzný výklad ústavy, čím dotvára obsah samotnej ústavy. Podľa čl. 128 ústavy podáva Ústavný súd Slovenskej republiky takýto výklad alebo ústavného zákona, ak je vec sporná, pričom pod „spornosťou“ sa z hľadiska aplikačnej praxe ústavného súdu rozumie existencia sporu medzi aspoň dvomi subjektami, ktoré sú oprávnené podať podnet na abstraktnú kontrolu ústavnosti.

Predovšetkým po 2. svetovej vojne a v spojitosti s potrebou ochrany prirodzených ľudských práv sa do právomoci európskych ústavných súdov dostáva aj konkrétna kontrola ústavnosti. Konkrétna kontrola ústavnosti je založená na kontrole ústavnosti postupov a rozhodnutí prijatých orgánmi verejnej moci. Jej obsahom je v zmysle čl. 127 ods. 1 ústavy v Slovenskej republike rozhodovanie o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Ak Ústavný súd Slovenskej republiky zistí v konkrétnom prípade porušenie ústavy:

- zruší predmetné rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah a v prípade, ak k porušeniu základných ľudských práv alebo slobôd došlo nečinnosťou, tak môže prikázať, aby ten, kto tieto práva alebo slobody porušil vo veci konal,
- vráti vec na ďalšie konanie, zakáže pokračovať v porušovaní základných ľudských práv a slobôd a prikázať obnovenie stavu pred porušením,
- prizná tomu, koho ľudské práva boli porušené, primerané finančné zadostučinenie.

Právomoci ústavných súdov sa v ostatných otázkach (okrem abstraktnej a konkrétnej kontrole ústavnosti) v európskych krajinách líšia. Ústavný súd Slovenskej republiky, **okrem abstraktnej a konkrétnej kontroly ústavnosti, ešte:**

- čiastočne prevzal kompetenciu politického súdництва (čl. 129 ods. 1 až 3 a 4 ústavy),
- rozhoduje o sťažnostiach proti výsledku referenda (čl. 129 ods. 4 ústavy),

- plní funkciu pri impeachmente (rozhoduje o obžalobe Národnej rady Slovenskej republiky proti prezidentovi vo veci úmyselného porušenia ústavy alebo vlastizrady (čl. 129 ods. 5 ústavy).
- rozhoduje o tom, či vyhlásenie výnimočného stavu alebo núdzového stavu a na toto nadväzujúce ďalšie rozhodnutia boli vydané v súlade s ústavou alebo ústavným zákonom (čl. 129 ods. 6 ústavy),
- rozhoduje o sťažnostiach proti uzneseniu Súdnej rady Slovenskej republiky o predpokladoch sudcovskej spôsobilosti (čl. 129 ods. 7 ústavy),
- rieši kompetenčné spory medzi ústrednými orgánmi štátnej správy, ak zákon neustanovuje, že spory rozhoduje iný štátny orgán a osobitne rozhoduje v sporných prípadoch, či je daná kontrolná pôsobnosť Najvyššieho kontrolného úradu Slovenskej republiky (čl. 126 ústavy).

Okrem tejto následnej kontroly ústavnosti Ústavný súd Slovenskej republiky vykonáva v troch prípadoch aj **preventívnu kontrolu ústavnosti**. Prvým je rozhodovanie o súlade dojednaných medzinárodných zmlúv, na ktoré je potrebný súhlas Národnej rady Slovenskej republiky, s ústavou alebo s ústavným zákonom (čl. 125a ústavy). Druhým je rozhodovanie o tom, či predmet referenda, ktoré sa má vyhlásiť na základe petície občanov alebo uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky je v súlade s ústavou alebo s ústavným zákonom (čl. 125b ústavy). Napokon tretiu formu preventívnej kontroly ústavnosti predstavuje rozhodovanie Ústavného súdu Slovenskej republiky o súlade uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky o zrušení amnestie alebo o individuálnej milosti (čl. 129a ústavy). Práve tieto posledné dve právomoci vytvárajú pre Ústavný súd Slovenskej republiky priestor pre napĺňanie obsahu tzv. materiálneho jadra ústavy, ktoré je implicitne prítomné v ústave,¹² čím sa zásadným spôsobom rozšírili konštitucionálne možnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky a zároveň otázky legitimacy jeho sudcov.

Ad b)

Správne súdnictvo na rozdiel od základnej právomoci ústavného súdnictva (kontrola ústavnosti normotvorby) má za úlohu chrániť pred neprimeranými (nezákonnými) zásahmi orgánov verejnej správy ich aktmi aplikácie práva. K jeho samostatnému postaveniu viedli v zásade dve cesty. Prvá je typická pre Francúzsko a správne súdnictvo sa tu vyvíjalo v rámci výkonnej moci ako sústava špecializovaných orgánov kontroly zákonnosti rozhodovania orgánov verejnej správy. Postupným vývojom sa v kontinentálnom prostredí vytvorili dva základné modely, a to nemecký a rakúsky. V nemeckom modeli blízkom francúzskemu sa správne súdnictvo vyvíjalo v rámci správneho systému a v rakúskom je správne súdnictvo oddelené od orgánov verejnej správy.¹³ V Anglicku sa naproti tomu vyvíjalo správne súdnictvo v rámci všeobecných súdov.

¹² Bližšie BALOG, B. *Materiálne jadro ústavy Slovenskej republiky*. Žilina: Eurokódex, 2014.

¹³ Bližšie FILIP, J., SVATOŇ, J., ZIMEK, J. *Základy štátovedy*. 2. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1997, s. 278 a nasl.

Poslaním správneho súdnictva je preskúvanie konaní (najmä z hľadiska nečinnosti) a rozhodnutí orgánov verejnej správy z hľadiska ich súladu so zákonom. Kompetenčné spory správneho súdnictva môžu vznikať najmä pri preskúvaní zákonnosti podzákonných právnych aktov vydávaných orgánmi verejnej správy a pri konkrétnej kontrole ústavnosti realizovanej ústavným súdnicstvom a kontrole zákonnosti individuálnych právnych aktov orgánov verejnej správy správnym súdnicstvom.

V Slovenskej republike bol tento problém najvýraznejší pri uplatňovaní široko koncipovanej pôsobnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky v rámci čl. 127 ústavy. Tieto výkladové nepresnosti mali za následok vytváranie duálneho systému preskúvania ústavnosti, resp. zákonnosti konaní a rozhodovaní orgánov verejnej správy pri aplikácii právnych predpisov z oblasti správneho práva. Z tohto dôvodu vznikol v júli 2012 vecný zámer zákona o konaní v správnom súdnicstve, ktorý bol neskôr inkorporovaný do slovenského právneho poriadku v podobe zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok, ktorý upravuje v zmysle jeho § 1 písm. a) právomoc a príslušnosť správneho súdu konajúceho a rozhodujúceho v správnom súdnicstve. Podľa tohto zákona je poslaním správneho súdnicstva byť jednou zo záruk ochrany základných ľudských práv a slobôd a ochrany práva a oprávnených záujmov účastníkov administratívneho konania. Toto konanie funkčne súvisí s výkonom dozoru prokurátora ako kontrolného orgánu ochrany práva v netrestnej oblasti, kde dozerá nad zachovávaním zákonnosti orgánmi verejnej správy podľa zákona o prokuratúre.

Správne sudy v Slovenskej republike v správnom súdnicstve preskúmajú na základe žalôb zákonnosť rozhodnutí orgánov verejnej správy, opatrení orgánov verejnej správy a iných zásahov orgánov verejnej správy, poskytujú ochranu pred nečinnosťou orgánov verejnej správy a rozhodujú v ďalších veciach ustanovených týmto zákonom.

Vecná príslušnosť správneho súdnicstva je vymedzená jednak pozitívne a jednak negatívnym spôsobom.

Podľa enumeratívneho vymedzenia pozitívnej vecnej príslušnosti **správne súdnicstvo na Slovensku rozhoduje v konaniach:**

- o správnych žalobách,
- o správnych žalobách vo veciach správneho trestania,
- o správnych žalobách v sociálnych veciach,
- o správnych žalobách vo veciach azylu, zaistenia a administratívneho vyhostenia,
- o žalobách proti nečinnosti orgánu verejnej správy,
- o žalobách proti inému zásahu orgánu verejnej správy,
- o žalobách vo volebných veciach,
- o žalobách vo veciach územnej samosprávy,

- o žalobách vo veciach politických práv,
- o kompetenčných žalobách,
- o návrhoch v iných veciach.

Správne sudy naopak nepreskúmajú:

- právoplatné rozhodnutia orgánov verejnej správy a opatrenia orgánov verejnej správy, ak účastník konania pred ich právoplatnosťou nevyčerpal všetky riadne opravné prostriedky, ktorých použitie umožňuje osobitný predpis; povinnosť vyčerpať všetky riadne opravné prostriedky sa nevzťahuje na prokurátora a zainteresovanú verejnosť, ak táto nebola na podanie riadneho opravného prostriedku oprávnená,
- správne akty orgánov verejnej správy, ktoré nemajú povahu rozhodnutia o právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach fyzickej osoby a právnickej osoby, najmä rozhodnutia a opatrenia organizačnej povahy a rozhodnutia a opatrenia upravujúce vnútorné pomery orgánu, ktorý ich vydal, ak tento zákon neustanovuje inak,
- všeobecne záväzné právne predpisy, ak tento zákon neustanovuje inak,
- súkromnoprávne spory a iné súkromnoprávne veci, v ktorých je daná právomoc súdu v civilnom procese,
- rozhodnutia orgánov verejnej správy a opatrenia orgánov verejnej správy predbežnej, procesnej alebo poriadkovej povahy, ak nemohli mať za následok ujmu na subjektívnych právach účastníka konania,
- rozhodnutia orgánov verejnej správy a opatrenia orgánov verejnej správy, ktorých vydanie závisí výlučne od posúdenia zdravotného stavu osôb alebo technického stavu vecí, ak neznamenajú právnu prekážku výkonu povolania, zamestnania, podnikateľskej alebo inej hospodárskej činnosti; to neplatí na rozhodnutia a opatrenia v sociálnych veciach,
- rozhodnutia orgánov verejnej správy a opatrenia orgánov verejnej správy o nepriznaní alebo odňatí odbornej spôsobilosti fyzickej osobe a právnickej osobe, ak neznamenajú právnu prekážku výkonu povolania alebo zamestnania,
- rozhodnutia, opatrenia, rozkazy, nariadenia, príkazy a pokyny, personálne rozkazy a disciplinárne rozkazy orgánov verejnej správy, ktorých preskúmanie vylučuje osobitný predpis.

Ad c)

Politické súdnictvo je v krajinách založených predovšetkým na zastupiteľskej demokracii spojené s výkonom politických práv, ktoré popri základnom liberálnom práve na slobodu prejavu konkrétne obsahujú najmä volebné právo a združovacie právo. Obsahom politického súdnictva je potom predovšetkým preskúmanie ústavnosti a zákonnosti, o administratívnych rozhodnutiach, ktorými sa zasahuje do združovacieho práva pri registrácii a rozpúšťaní politických strán, resp. politických hnutí a preskúmanie rozhodnutí volebných orgánov.